Posudek diplomové práce Evy Svatoňové
Metody vyučování bilingvních žáků v České škole Manchester

Diplomantka zvolila pro diplomovou práci zajímavé a zároveň značně komplexní téma bilingvismu u dětí předškolního věku. Rozhodla se využít svého působení v České škole Manchester, což jí poskytlo příležitost získat pro svou práci zajímavý materiál, z konečné podoby práce se však zdá, že této příležitosti nedokázala dostatečně využít. Rovněž musím uvést, že autorka nevyužila dostatečně ani možnost konzultovat práci průběžně a s dostatečným odstupem před odevzdáním, což se (patrně spolu s nedostatkem času pro zpracování finální podoby textu) bohužel negativně projevilo i na konečné podobě práce.

Název práce ohlašuje zaměření na metody vyučování bilingvních žáků ve sledované škole, ale obsah práce je poněkud jiný. Předkládaná práce se věnuje představení základní problematiky bilingvismu, bilingvní výchovy a výuky bilingvních dětí, představení zkoumané školy, souvisejícího programu České školy bez hranic, užívaných výukových materiálů a také případovým studiím (jakýmsi jazykovým biografiím) pěti dětí navštěvujících danou školu.

Ke kladům práce patří to, že autorka usiluje o komplexní pohled na problematiku dětí, které vyrůstají obklopeny více jazyky. – Výrazný je důraz na situaci v rodině dětí a na komunikační a výchovné strategie užívané rodiči. Zřejmá je i autorčina dobrá orientace v reálných možnostech sobotní, „dobrovolné“ a časově velmi omezené výuky, jejích výhodách a limitech. Oceňuji též, že autorka nahlíží na situaci dětí ne jen z hlediska osvojování více jazyků, resp. osvojování či udržení češtiny jako jazyka, ale také z hlediska ukotvení dětí v různých kulturách. Patrný je rovněž autorčin zájem pedagogicko-didaktický a směřování jejích úvah k tomu, aby výuka byla pro děti co nejpřínosnější a zároveň respektovala jejich potřeby a byla dětmi vnímána pozitivně.

Teoretická část obsahuje většinu témat relevantních pro zamýšlený výzkum, čerpá z rozmanité domácí i zahraniční literatury a je z ní zřejmá snaha směřovat výklad k tématu práce, i když ne vždy se to v konečné podobě podařilo. Oceňuji začlenění tématu bikulturalismu. Naopak v kapitole o osvojování jazyka (1.6) bych preferovala zestručnění informací o raných fázích a naopak rozvedení informací o komunikačních kompetencích dětí zkoumaného věku (tj. 4-6 let), o tomto období je v kapitole jen malá zmínka. Do kapitoly mohla být též včleněna část teoretického úvodu z kapitoly 4.2. Pro popis jevu, který autorka označuje jako rozdíly v „rychlosti“ osvojování (kap. 1.6, ale i jinde), by se hodilo využít teorie J. Piegeta o stadiálním vývoji psychiky. Kapitola 1.10 o vzájemném ovlivňování češtiny a angličtiny problematiku příliš zjednodušuje, zejména v oblasti rozdílů na rovinách jiných než rovině zvukové. Navíc je poněkud zvláštní to, že autorka věnuje tolik pozornosti zvukové rovině a málo rovinám jiným, když zároveň uvádí, že zvuková rovina dětem nečiní příliš velké potíže (s. 23), zatímco jiné roviny ano. V části popisující rozdíly mezi oběma jazyky chybějí odkazy na zdroje, v kapitole mohla být zmíněna i literatura o typologii češtiny. Problematický je způsob odkazování na informace zprostředkované z jiných prací (autorka obvykle uvádí z informací o prvotním zdroji jen jméno původního autora + odkaz na zdroj v sekundární literatuře; formulace na s. 13 navíc vytváří mylný dojem, že autorkou termínů simultánní a sukcesivní bilingvismus je Kropáčová, 2006). V textu se také opakují místa, kde by autorkou uváděné údaje měly být podloženy odkazem na nějaký zdroj (např. s. 19, 21 aj.). Pokud jde o informace o České škole bez hranic a České škole Manchester, text často využívá velmi dlouhé pasáže převzaté či parafrázované z jednoho zdroje.

V textu (nejen v úvodních kapitolách) se objevují některé terminologické problémy (např. na s. 12 aj. autorka hovoří o balancovaném bilingvismu, obvyklejší je však termín vyrovnaný bilingvismus atp.), což je však do jisté míry pochopitelné, protože česká terminologie je v dané oblasti často neustálená. V podobných případech je někdy lepší uvádět při vymezování termínu i cizí (anglický) ekvivalent a doplnit jej možnými českými

variantami. V úvodu práce (s. 7–8) autorka definuje termíny L1, L2, jazyk mateřský, jazyk prostředí, jazyk menšinový, v dalším textu však s termíny ne vždy podle tohoto vymezení pracuje (např. druhý mateřský jazyk, s. 18); není též zřejmé, zda se uvedené vymezení vztahuje i na dospělé (rodiče dětí). V textu práce také kolísá užívání termínů střídání kódů, přepínání kódů, míšení, které jsou navíc na některých místech doplněny ještě o nepříliš vhodné označení míchání (např. míchání slov, s. 15, 19, 29, 32; popř. na s. 19 i michání, patrně s překlepem). Matoucí je také užití termínu anglický mluvčí na s. 23.

Pro vlastní výzkum autorka zvolila, jak uvádí v úvodu k práci a dále na několika místech v kap. 1 a 2, kombinaci několika metod: pro sadu případových studií dětí jsou hlavními plánovanými metodami polostrukturované rozhovory s rodiči dětí, analýza nahrávek komunikačních projevů dětí v rámci jejich pobytu ve škole a zúčastněné pozorování dětí; pro další části práce pak autorka vybrala analýza materiálů využívaných ve výuce a také zjištění informací od vyučujících, jehož metoda není specifikována. Zvolené metody lze pokládat za vhodné pro dané cíle, vážným nedostatkem práce však je, že kromě obecného zdůvodnění či charakteristik metod v úvodních částech práce v textu chybí podrobnější metodologický popis toho, jak autorka výzkum prováděla; tyto údaje by měly být při obhajobě doplněny. Autorka např. neuvádí dostatečné množství informací o průběhu rozhovorů s rodiči (jaké byly pokládány otázky, jak byly rozhovory dlouhé, kde a jak probíhaly, zda a jak byly zaznamenány a jak dále zpracovány, přepsány atd.). Neuvádí také, jak již bylo zmíněno, údaje o tom, jakým způsobem byly získány informace od vyučujících (šlo opět o rozhovory? jakou měly podobu?). Zcela bez bližších informací je pak průběh nahrávání (jak probíhalo, v jakém rozsahu, v jakých kontextech, jak bylo zaznamenáno, jak dále zpracováno, jakým systémem přepsáno atd.?). Samotný text práce navíc vzbuzuje otázku, jak bylo vlastně s nahrávkami naloženo – v textu případových studií se objevuje jen pár příkladů výpovědí dětí, ale v dané podobě (uvedené bez kontextu nebo jen s minimálním kontextem a bez dalších informací) mohou sloužit nanejvýše jako ilustrace, nic podstatnějšího o komunikačních kompetencích dětí, o jejich komunikačních strategiích atp. z nich nelze vysoudit. Jisté vysvětlení dané situace snad poskytuje zmínka umístěná překvapivě až v závěru práce, že nahrávky nebyly kvalitní (s. 58); v takovém případě však buď měly být pořízeny nahrávky nové, nebo měl být adekvátně upraven úvod a další části práce. Některé použité metody také nejsou pro vytyčené cíle příliš vhodné (jedním z cílů je např. zjistit, jaký je vztah dětí k české škole, ale z případových studií se zdá, že autorka spíše zjistila, co rodiče říkají o vztahu dětí k české škole).

Je však třeba uvést, že v práci jsou přiloženy texty informovaných souhlasů a autorka se snaží o zachování jisté anonymity dětí, i když ne dostatečně (bylo by lepší jména dětí pozměnit a vynechat i některé zbytečně uváděné osobní údaje, např. jména dětí a národnost rodičů ve třídách, jimiž se autorka dále nezabývá – v práci navíc není žádná zmínka o tom, že by rodiče dětí z jiných tříd se zveřejněním daných údajů souhlasili).

Pokud jde o popis tříd v České škole Manchester, jeho nedostatkem je (vedle již zmíněných problémů se zachováním anonymity dětí) také nedostatečná systematičnost (o různých třídách se dovídáme různé informace, např. někde je uveden rozsah hodinové dotace, někde nikoli, někde je více o vzdělání vyučujících, někde nikoli).

Shrnutí obsahu polostrukturovaných rozhovorů s rodiči se zdá vyhovující, i když vzhledem k nedostatečně popsané metodologii je to poněkud těžké posoudit. Případové studie dobře ilustrují velkou rozmanitost situací, v jakých děti s více jazyky vyrůstají, a také velkou variabilitu možných vztahů mezi jednotlivými jazyky. V některých částech bych ještě opatrněji formulovala závěry – ještě více bych zdůrazňovala (jak i autorka konstatuje v úvodu k práci), že zjištěné informace jsou tím, co rodiče o daném tématu říkají, nikoli to, jaká je skutečnost. Nedostatkem ovšem je, že v některých částech případových studií není zřejmé, které informace jsou čerpány z rozhovorů, které odjinud (některé údaje se zdají být získány

spíše z pozorování dětí – např. údaj na s. 36 o tom, jakým jazykem mluví matka na Kate, popř. z nahrávek – např. ukázky výpovědí dětí?). Některé informace jsou rozporné – např. různé informace o jazykových kompetencích dívky Kate na s. 35 a s. 36. Je škoda, že kapitolu s případovými studiemi neuzavírá žádná diskuse, stručný nástin diskuse je až v závěru celé práce. Kapitola 4 poskytuje přehled o materiálech využitelných při výuce bilingvních dětí daného věku, tento přehled může být rozhodně užitečný např. pro vyučující. Jednotlivé položky jsou doplněny komentáři a doporučeními, která svědčí o tom, že vycházejí z praktických zkušeností s výukou, a která mohou být též užitečným praktickým pomocníkem, nelze je však hodnotit jako detailní analýzu materiálů. Problematické je, že někdy není zřejmé, zda jde o soupis zkušeností autorčiných, nebo o obecnější popis toho, jak na materiály nahlíží vyučující zkoumané školy.

V textu práce se bohužel objevují formulační nedostatky a dosti pravopisných (zejména interpunkčních) chyb. Vyskytují se i nedostatky formální a grafické, např. závěrečný seznam literatury není zpracován jednotně.

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům musím práci bohužel hodnotit jako na samé spodní hranici splnění požadavků, které jsou kladeny na diplomové práce, přesto ji však doporučuji k obhajobě. V případě kvalitní obhajoby navrhuji hodnocení dobře.

doc. PhDr. Lucie Saicová Římalová, Ph.D.